

В статті розглядається проблема самовдосконалення молодого вчителя в умовах підготовки його до інноваційної діяльності.

Анотація

В статье рассматривается проблема самосовершенствования молодого учителя в условиях его подготовки к инновационной деятельности.

Summary

The article presents the problem of selfimproving of a young teacher in the conditions of his preparing to the innovation acting.

Подано до редакції 04.12.2009 р.

Рекомендовано до друку докт.пед.наук, проф. Кондрашовою Л.В.

□ 2009

Економова О.С., Макарова Е.В.

ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНО-ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ-МУЗИКАНТА
У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ШКОЛИ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Перебудова вищої освіти в Україні пов'язана зі зміною парадигми освіти, яка у якості пріоритету розглядає розвиток особистості, її інтересів, що адекватні сучасним напрямам суспільного розвитку. Нова освітня парадигма передбачає становлення в процесі набуття вищої освіти професійної компетентності, розвиток ерудиції, творчого мислення і культури особистості, але не шляхом заучування нової інформації, а в процесі засвоєння знань в контексті їх моделювання, проектування, конструювання.

Головною метою нової парадигми освіти є розвиток особистості через самоосвіту, самовдосконалення, самоконтроль, творчість. Зрозуміло, що реалізація визначеної мети буде відбуватись шляхом постановки та вирішення завдань щодо змісту, методів та форм організації навчання у вищій школі.

Аналіз стратегічних завдань сучасної освіти в сфері підготовки майбутніх педагогів-музикантів є створення необхідних умов для формування їх творчого потенціалу, реалізації природних задатків та індивідуальних здібностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Більшість сучасних психологів та педагогів наголошують на необхідності створення в освітньому просторі таких умов на основі професійної самореалізації майбутнього спеціаліста, яка можлива лише за умови вільного вибору, власного рішення, творчого само прояву (в науково обґрунтованому розумінні).

Сучасні представники педагогічної науки, аналізуючи ціннісно-смыслову сутність професії вчителя-вихователя, підкреслюють, що три взаємозалежні компоненти: індивідуального, особистісного, суб'єктивного є необхідним мінімумом для прояву себе у педагогічній діяльності [4]. Шляхом визначення рівня розвитку особистісно-суб'єктивного компонента власної професійної індивідуальності є глибокий самоаналіз професійної самосвідомості. Під таким кутом зору вчитель музики має сам собі дати відповіді на такі запитання: як я ставлюся до обраної професії; чи є компетентною моя уява про соціальне призначення вчителя музики; чи відповідають мої професійні цілі очікуваним від мене суб'єктами педагогічної взаємодії результатам моєї педагогічної діяльності; які мої здібності, знання, уміння, допомагають або заважають досягти успіху в професійній діяльності; яким чином я можу зробити ціннісний внесок у розвиток особистості учня та які для цього засоби мені необхідні; коли я в останнє виявляв творчу ініціативу; може, мене лякає відповідальність за наслідки її виявлення? Ці та інші запитання допоможуть учителю музики здійснити рефлексивні акти, а отже, з'ясувати рівень розвитку професійної самосвідомості, педагогічного мислення, які є сутнісним підґрунтям визначення тих особистісно-діяльнісних ознак, які вимагають самовдосконалення.

Музично-педагогічними принципами викладачів різних поколінь є такі музично-педагогічні завдання:

- гармонійного різнобічно-розвиненого учня, його музичних здібностей;
- індивідуальних якостей музиканта, його самостійності і творчої активності;
- високих духовних художньо-естетичних потреб особистості учня;
- яскравих виконавських можливостей учня на шляху розвитку його особистості;
- професіоналізму, відповідального і свідомого ставлення до обраної професії.

Формулювання цілей статті... Метою даної статті є формування професійної компетентності студентів музично-педагогічних факультетів вищих навчальних закладів у контексті якості професійної освіти та вимог самореалізації особистості в сучасному українському суспільстві.

Виклад основного матеріалу дослідження... Основними характеристиками саморозвитку майбутніх педагогів-музикантів є життєдіяльність, активність, самостійність, само визначеність. Саморозвиток неможливий без оволодіння студентами певною сумою знань, тією чи іншою інформацією, що забезпечує готовність до саморозвитку. Усвідомлені мотиви і визначена мета активізують студентів до повсякденного збагачення власного запасу знань. У цьому алпні зміст підготовки майбутніх педагогів-музикантів повинен бути спрямований на формування у студентів таких компонентів самореалізації:

- самовизначення – вироблення своєї позиції у житті, світогляду, розуміння суспільних процесів, уміння поставити завдання і відповідно діяти;

- самореалізація – утвердження себе як особистості, розвиток творчих здібностей (наукових, художніх технічних);

- самореабілітація – наявність можливостей захистити себе культурними засобами у несприятливому оточенні, відстояти свою позицію, встановити злагоду.

Саморозвиток і самореалізація активно сприяють самоосвіті, а саме, необхідність удосконалення навчально-виховного процесу зумовлює потребу у майбутніх викладачів "постійно розширювати і поглиблювати професійні знання, уміння, навички, широко використовувати у практиці досягнення психолого-педагогічних і суміжних мистецьких предметів, передового досвіду" [6, 145]. Таким, чином, засобами професійної самореалізації вчителя музики виступають:

- педагогічна майстерність (яка виражається у високому рівні його самовіддачі, індивідуальному внеску у розвиток особистості учня);

- педагогічна творчість (виявами її є особистісно-орієнтовані авторські педагогічні технології);

- професійна культура як універсальний засіб і спосіб виявлення власної творчої індивідуальності педагога.

Аналізуючи спостереження за навчально-виховною діяльністю студентів-практикантів, можна констатувати, що більшість з них будує свою педагогічну діяльність на засадах особистісно-орієнтованих педагогічних технологій.

В процесі побудови своїх педагогічних технологій майбутній вчитель музики має знати, що будь-яка педагогічна технологія може стати особистісно-орієнтованою, якщо ґрунтується на таких засадах, як співтворчість, діяльнісно-творчий характер, індивідуально-творчий підхід [1].

Успішність професійної самореалізації педагога-музиканта забезпечується побудовою педагогічного процесу на засадах діалогової взаємодії. Однією з необхідних якостей вчителя музики в цьому аспекті є дійова емпатія, яка виявляється в уміння встановити партнерські взаємини з учнями, колегами, батьками.

Професійно-педагогічна культура є мірою і способом самореалізації особистості вчителя в різноманітних видах професійної діяльності та спілкування.

Саме через професійну діяльність учитель досягає максимальних для себе результатів, прагнучи виявити свої здібності. Тим самим він опредмечує, зумовлює своє ставлення до педагогічної праці. Його особистісна культура перетворюється в культуру педагогічної праці [2; с. 60].

У зв'язку з тим, що самореалізація є результатом і водночас джерелом самопізнання, майбутньому вчителю музики треба з'ясувати рівень розвитку своїх вмінь, виявити своє професійне "Я" і всіляко удосконалювати універсальні засоби і способи професійної самореалізації. Успішність професійної самореалізації залежить від гармонійного поєднання цілей саморозвитку всіх суб'єктів педагогічної взаємодії. Суттєвим елементом в цьому процесі виступає творча спрямованість, яка реалізується у прагненні до професійного самовдосконалення, самостійності та ініціативи. Нажаль, більшість студентів під професійним самовдосконаленням розуміють удосконалення тільки спеціально-предметних здібностей, знань та умінь (музично-виконавську техніку інструменталіста, вокаліста, диригента, музично-теоретичні знання і т. д.). залишаються осторонь професійно-педагогічні здібності, знання, уміння, якості.

Обмеження професійної підготовки тільки моделюванням майбутньої практичної діяльності не може сьогодні задовольнити педагогіку вищої школи. Моделювання – необхідний, проте далеко не достатній підхід до підготовки педагога-музиканта. Професіоналізація без залучення студентів до практичної роботи в реальних умовах виявляється обмеженою, звуженою, а в ряді випадків і дезорієнтуючою.

Наприклад, вчорашній випускник вибудовує модель бесіди про музику, виходячи з абстрактних, а часом застарілих уявлень про естетичні потреби школярів. В результаті зустріч з реальною аудиторією, із запитамми сучасної учнівської молоді виявляється невдалою. Забезпечення студентам можливості реального спілкування з

дітьми виявляється дійовим стимулом до розкриття їх творчого потенціалу. Практична діяльність в реальних обставинах під час навчання у вузі виступає фактором опосередкованого спонукання майбутніх фахівців до творчого саморозкриття, до музично-педагогічної самореалізації.

Концепція особистісного підходу в освіті створює умови для цілісного прояву, розвитку та самореалізації особистості. В цьому процесі центральна роль належить вчителю, який усвідомлює необхідність такого підходу до учня та який здійснює його в своїй діяльності. Завданнями практичної підготовки вчителя музики до особистісно-орієнтованого навчання є такі:

- розвиток потреб учнів у спілкування з музикою;
- розвиток музичних здібностей та вмінь усвідомленої творчої виконавської діяльності;
- розкриття особистості учня в процесі навчання музики.

Головним в підготовці майбутнього музиканта-педагога є не формування окремих умінь, навичок, блоків загальних та спеціальних знань, а засвоєння основних технологій педагогічного процесу, осмислений аналіз педагогічних та соціальних ситуацій.

Прагнучи якомога краще підготувати майбутнього вчителя музики до педагогічної діяльності, викладачі все частіше звертаються до інтерактивних методів навчання, які сприяють розвитку когнітивних і комунікативних контактів і надають процесу навчання не лише змістовного, а й творчого характеру.

Практика свідчить, що оволодіваючи навичками інтерактивного навчання студенти поступово переносять їх у свою практичну діяльність, навчаючи дітей вмінню самостійно здобувати знання, робити вибір на користь активної діяльничної позиції в їх застосуванні.

Для майбутньої роботи вчителя музики студенти повинні уміти застосувати набуті вміння у своїй професійній діяльності. Для досягнення мети викладачі повинні навчати студента вчитися, тобто працювати самостійно, але з допомогою викладача. На жаль, досить часто буває, що ті студенти, які показують гарні результати на заняттях, на практиці в школі і дитячому садку розгублюються і не виявляють себе так яскраво, як хотілось би. Постає питання: в чому ж причина цього? У невмінні студента самостійно мислити, приймати рішення без підказки викладача. Такий студент зник, що викладач на занятті у вузі «розжовує» навчальний матеріал, а його справа лише правильно все завчити. Звикнувши до такого стилю роботи, студент не може перейти ту грань, коли його вже не навчають, а він самостійно повинен навчатися. Йому дуже важко це зробити, адже він не вміє самостійно працювати, і перші ж труднощі його лякають. Ось чому дуже важливо вже з перших занять формувати навички самостійної роботи.

Метою управління навчально-професійною діяльністю є перетворення об'єкту названої діяльності в її суб'єкт, а як так, то й участь в ній студента на рівні самоуправління. Перед викладачем стоїть завдання вибору оптимального «дозування» педагогічного впливу, дотримання при цьому співвідношення: чим більша міра прямого управління, тим нижче рівень самостійності роботи студента, чим менша міра такого впливу, тим активніша й самостійніша буде його діяльність. Цілком зрозуміло, що студент стає суб'єктом управління своєї діяльності не відразу. Адже особистість розвивається в умовах спільної співпраці спочатку при керівній ролі викладача, потім – в умовах рівноправного управління, і тільки після цього – в режимі самоуправління.

Проведення занять на основі інтеграції змісту (спец. ф-но, вокал, диригування, теоретичні дисципліни) стає одним з напрямків їх методичного забезпечення, тобто об'єднання змісту і має на меті інформаційне й емоційне збагачення сприймання учнями і самовдосконалення у поданні матеріалу з боку викладача.

Введення у практику інтеграційних занять та інтегративної методики навчання докорінним чином змінює ставлення студентів до навчання, впливає на характер стосунків з викладачами і, як результат, з'являється потреба в спеціальній системі збору, обробки інформації про стан якості підготовки майбутніх спеціалістів в системі інтеграційної взаємодії предметів музично-виконавського циклу, тобто виникає потреба в моніторингу інтеграційної освіти.

Системний підхід та використання інтегрованих форм навчання – не нове в педагогіці. Це використання єдності та взаємообумовленості таких компонентів: зміст навчальних програм із суміжних дисциплін; загальнодидактичні підходи, що забезпечують засвоєння знань; специфічні особливості різних видів виконавської діяльності (інструментальної, вокальної, диригентської). Вони враховують особливості кожного навчального предмета та їх інтеграцію в циклі спеціальних музичних дисциплін, здійснюють орієнтацію їх на систему базисних та специфічних знань.

Формування основ професіоналізму майбутнього музиканта-педагога у вищому навчальному закладі може здійснюватись шляхом глибокої інтеграції: фахово-інструментального та психолого-педагогічних знань, їх особистісного осмислення, а також розвитку умінь проектувати результат музично-педагогічної діяльності та здійснювати її рефлексивну корекцію на основі емоційного осягнення художнього змісту музичних творів на індивідуальних заняттях в класі основного музичного інструменту, вокалу у студентів мають формуватися

професійні уміння, комплекс яких передбачає усвідомлення і використання певних засобів інструментально-методичної, вокальної діяльності музиканта-педагога, зокрема, здатності бачити і вирішувати проблеми власного виконавського розвитку і розвитку майбутніх учнів. Це надасть можливість студенту усвідомити себе як фахівця, здатного до самореалізації на основі властивих саме йому професійних рис.

Виходячи з цього, у ВНЗ спрямування знайшли застосування інтеграційні заняття як внутрішньо-кафедральні, так і міжкафедральної інтеграції (спец. фортепіано, вокал, диригування, мультимедійні технології). Відповідно до концепції використання інтегрованих форм навчання робота зі студентами має відбуватися за умов, наближених до професійної діяльності, у єдності теорії та практики (моделювання фрагментів занять, розв'язання педагогічно-виконавських завдань, самоаналіз, самооцінка).

У процесі складання заліку студент проводить вступну бесіду, співає, диригує, грає на музичних інструментах (основному та додатковому), аналізує та оцінює свою роботу а також роботу своїх однокурсників за допомогою карток-критеріїв. Використання критеріїв оцінювання якості виступу дає можливість аналізувати, оцінювати та коригувати вихідні установки та сприятиме вибору стратегії поведінки в ситуаціях художньо-комунікативної взаємодії та своєчасного діагностування, прогнозування та розвитку професійних якостей особистості майбутнього вчителя-музиканта.

Відповідно до концепції використання інтегрованих форм навчання на предметах індивідуального циклу повинно відбуватись за умов, наближених до професійної діяльності, єдності теорії та практики (моделювання фрагментів музичних занять, мікрвикладання, розв'язання педагогічно-виконавських завдань. Готуючи вимоги до з місту заліку треба наблизити студентів до майбутньої практичної діяльності: у процесі складання заліку студент повинен співати, диригувати, грати на музичних інструментах, говорити, оцінювати, аналізувати. Студенти музично-педагогічних відділень ВНЗ опановують трьома профільними спеціальностями в контексті педагогічного спрямування (студенти готують вступні бесіди, у зміст комплексного академічного концерту закладені картки критеріїв, за допомогою яких студенти аналізують і оцінюють виступи своїх товаришів).

Таким чином, зміст академічних комплексних концертів передбачає: виконання творів з вокалу, на інструменті, диригування; бесіда, вступне слово; аналіз та самоаналіз виконання; оцінка та самооцінка.

Діяльними показниками усвідомленої цілеспрямованої об'єктивної професійного потенціалу вчителя музики є такі вміння:

- уміння створювати систему гуманістичного ціле покладання, де гармонійно поєднуються власні цілі щодо професійного самовдосконалення вчителя музики, цілі стосовно особистісного розвитку учнів, творчого вдосконалення змісту музичного виховання школярів;
- уміння перетворювати художньо-виховний задум у навчально-виховний засіб;
- уміння виявляти творчу ініціативу і нести відповідальність за наслідки її реалізації в навчально-виховному процесі;
- уміння працювати зі змістом музичного виховання школярів, надаючи йому особистісно-сислової спрямованості;
- уміння доцільно використовувати елементи власної педагогічної техніки;
- уміння аналізувати та оцінювати стан розвитку власного професійного потенціалу, визначати гуманістично спрямовану стратегію професійного самовдосконалення.

Таким чином, цілісне поєднання педагогічних і музично-виконавських аспектів професійного самовдосконалення, спрямованого на гармонійний розвиток суб'єктів педагогічної взаємодії сприятимуть ефективному використанню індивідуально-професійного потенціалу вчителя музики.

Література

1. Бондаревская Е. В. Педагогическая культура как общественная и личная ценность /Е.В. Бондаревская // Педагогика. – 1990. – № 3. – С. 37-43.
2. Зязюн І. А. Культуротворча функція виховання студентів педагогічного вузу / І.А.Зязюн // Вища педагогічна освіта: наук. метод. зб. – Вип. 17. – Полтава, 1994. – С. 66-72.
3. Карафінка М.Н., Попова Н.В. Виконавські школи вищих учбових закладів України / М.Н.Карафінка // – К.: Музична Україна, 1990. – С. 22-25.
4. Колесникова І.А. Воспитание человеческих качеств / И.А.Колесникова // Педагогика. – 1998. – № 8. – С.56-62.
5. Кузьмин Н.И. Украинская школа музыкального мастерства / Н.И.Кузьмин // – К.: Наукова думка, 1968. – С.15-18.
6. Кузьмінський А.І. Післядипломна педагогічна освіти: теорія і практика : монографія /А.І.Кузьмінський // – Черкаси, 2002. – С. 40-45.
7. Смансер А. П. Педагогічні умови самореалізації майбутнього спеціаліста в процесі навчання / А.П.Смансер // Педагогіка вищої і середньої школи: Зб. наук. пр. – Кривий Ріг, 2004. – № 8. – С.53-59.

Анотація

У статті йдеться про методи і засоби формування професійно-творчої самореалізації особистості педагога-музиканта в сучасному навчально-виховному процесі

Анотація

В статье говорится о методах и средствах формирования профессионально-творческой самореализации личности педагога-музыканта в современном учебно-воспитательном процессе.

Summary

The article describes the methods and means of forming a professional and creative self-identity of the teacher in a modern educational process.

Подано до редакції 13.11.2009 р.

Рекомендовано до друку канд.пед.наук, проф. Болгарським А.Г.

□ 2009

Коваль О. А., Коченгіна М.В.

ГОТОВНІСТЬ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ МОВЛЕННЄВИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

(на матеріалі навчання учнів написання творів за репродукціями картин)

Постановка проблеми у загальному вигляді... Характерною рисою реформування системи освіти в Україні є гуманізація, що передбачає підвищення з боку фахівців уваги до особистості кожної дитини, визнання її унікальності та неповторності, створення умов, що сприятимуть її творчому самовираженню, духовному й моральному зростанню. Все це зумовлює високі вимоги до рівня професіоналізму вчителя, збагачення його особистісної культури, посилення уваги до становлення його як вчителя-творця, який володіє педагогічними технологіями формування творчої особистості учня, оскільки, саме, творча індивідуальність учителя є визначальним фактором реформування загальної освіти: "У сучасній школі реалізація гуманістичних цінностей має бути спрямована на підвищення загальної культури і самоцінності особистості, прилучення дітей до національних і загальнолюдських цінностей, а це потребує посилення культурологічної спрямованості освіти" [4, с. 2].

Серед особистісних і суспільно значущих цінностей фахівці (зокрема, О.Я.Савченко) виокремлюють мовну культуру особистості, бо саме завдяки мові людина пізнає себе й оточуючий світ, усвідомлює свою належність до певного народу, й, водночас, до культурних надбань усього людства.

Одними із видів вправ, які, з одного боку, сприяють мовленнєвому, інтелектуальному й творчому розвитку учнів початкових класів, а з іншого, – збагачують загальний культурний рівень дітей, є мовленнєві вправи на основі застосування репродукцій картин. Тому обізнаність педагогів щодо митців живопису та їх картин, володіння вчителями прийомами застосування творів живопису в навчально-виховному процесі, технологіями навчання школярів "читати" й розуміти картини, складати усні й письмові твори за репродукціями та ін., свідчить не тільки про високий професійний рівень педагогів, а й про ступінь їхнього професіоналізму.

Розв'язання завдань виховання творчої особистості значною мірою також залежить від знання механізмів творчості, її структури, внутрішніх суперечностей і міри їх усвідомленого застосування у виховному процесі.

Сказане вище зумовлює актуальність теоретичного усвідомлення і практичного напрацювання питання підготовки вчителів початкових класів до мовленнєвого та творчого розвитку молодших школярів шляхом застосування у навчально-виховному процесі репродукцій картин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... проведемо в двох аспектах: 1) стисло схарактеризуємо творчість як психолого-педагогічну категорію; 2) розглянемо аспекти проблеми застосування у навчально-виховному процесі репродукцій картин.

Питання творчості завжди цікавила представників людства. Визначенню сутності, структури і соціальної ролі творчості присвячені праці В.І.Андреева, Г.С. Батищева, М.М.Бахтіна, І.С.Волощука, С.О.Грузенберга, П.К.Енгельмейера, М.С.Кагана та ін.), в яких *творчість* розглядається як один з найпоширеніших, найбільш досліджуваних і водночас усе ще не досліджених наукових понять,

У філософських словниках знаходимо таке тлумачення цього феномена: "діяльність, що породжує дещо якісно нове, те, чого раніше ніколи не було" [3, с. 642]. Низка вчених (Л.С.Виготський, В.Т.Кудрявцев, О.М.Леонтьєв, М.М.Поддьяков, С.Л.Рубінштейн та ін.) убачає у *творчості* специфічну людську здібність.